

Beáta KATREBOVÁ-BLEHOVÁ

Pokusy Ríšskeho ministerstva zahraničných vecí o odvolanie Karola Sidora v dôsledku salzburských rokovaní

KATREBOVÁ-BLEHOVÁ, Beáta: Attempts of Reich Ministry of Foreign Affairs to remove Karol Sidor from office after Salzburg Talks. In: *Slovensko medzi 14. marcom 1939 a salzburskými rokovaniami*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta; Universum, 2007, s. 434-444.

The study based predominantly on the records from the Political Archive of the Foreign Office in Berlin deals with the attempts of the Reich Ministry of Foreign Affairs to remove Karol Sidor from the post of Slovak ambassador to the Holy See after Salzburg Talks on 27 – 28 July 1940. This initiative, allegedly instigated by the Reich Minister of Foreign Affairs J. von Ribbentrop, was, after considering Sidor's role upon his return to Slovak political scene in the Autumn of 1940 when the conflict between the radical wing (reinforced after the talks) and the moderate wing came to climax, perceived as counterproductive for the reason that Sidor's presence might have supported the Catholic block. In wider context the study describes the events taking place immediately after Salzburg Talks, for instance the diplomatic note of Jozef Zvrškovec, the ambassador to Quirinal, who, at the instigation of the Minister of Foreign Affairs Ferdinand Ďurčanský, attempted to establish closer relationship with Great Britain.

Nemecko-slovenským rokovaniam z 27. – 28. júla 1940 v Salzburgu, ktoré vynútenou reorganizáciou vlády znamenali hrubý zásah do vnútropolitických záležitostí, predchádzala ťažká vládna kríza ako aj vnútropolitické rozbroje navzájom súperiacich skupín vo vnútri vládneho tábora rysujúca sa od skončenia poľsko-nemeckej vojny. Likvidácia poľského štátu – potenciálneho záujemcu o územné zisky na úkor Slovenska, ale hlavne účasť Slovenskej armády na tomto ťažení znamenali v konečnom dôsledku konsolidáciu pomerov v zmysle upevnenia mladej slovenskej štátnosti. Svedčia o tom aj slová Hitlera v rozhovore so slovenským vyslancom v Berlíne Černákom 21. októbra 1939: „*Vaše správanie definitívne ustanovilo slovenský štát.*“¹

1 Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918 – 1945. Aus dem Archiv des Deutschen Auswärtigen Amtes, Serie D, zv. VIII, s. 326-329. Pozri: LIPTÁK, Lubomír: Príprava a priebeh salzburských rokovaní roku 1940 medzi predstaviteľmi Nemecka a Slovenského štátu. In: Historický časopis XIII, 1965, č. 3, s. 334.

Slovenská vnútropolitická scéna sa teda už nemusela obávať vynútených zákrokov proti integrite štátu a hlavne neželaného pričlenenia k Maďarsku. Odrazilo sa to vo zvýšenom sebavedomí pronemecky naladených gardistov na čele s Alexandrom Machom, hlavným veliteľom HG, ktorého predstava o „permanentnej revolúcii“ silne korešpondovala s nemeckou národno-socialistickou ideológiou, čo si veľmi rýchlo všimli samotní Nemci. Proti Machovi stálo pomerne silnejšie a skonsolidovanejšie umiernené politické zoskupenie okolo Tisu, za ktorým stál Slovenský snem, nie veľmi revolučne naladené úradníctvo, ktoré samovoľné zásahy gardistov do ich kompetencií v značnej miere roztrpčovalo, ale aj lojálne ekonomické a finančné skupiny túžiace po konsolidácii pomerov a neposledne katolícke duchovenstvo. Tisovi šlo teda o akési odzbrojenie HG, ktorá si v štáte začala budovať paralelné štruktúry mocenského vplyvu, čo jej do istej miery umožňovalo vládne nariadenie č. 220 zo dňa 5. 9. 1939.² Vrcholom týchto pretrvávajúcich sporov bola vládna kríza, ktorá nastala po tom, čo Mach 21. februára 1940 podal prezidentovi Tisovi demisiu z funkcie hlavného veliteľa HG a šéfa Úradu propagandy. Tisovi sa vládnu krízu síce podarilo prekonať alebo skôr oddialiť, keďže Machovu demisiu neprijal. Tým, že všetko zostalo po starom, sa nič nevyriešilo a obe strany pokračovali v budovaní zázemia, aby vo vhodný čas mohli prejsť do útoku. Tiso nečakane prijal Machovu demisiu 21. mája, teda tri mesiace neskôr. Nemci práve bojovali proti Francúzsku na západnom fronte a zdalo sa, že nevenovali Slovensku dostatočnú pozornosť³, čo sa Tiso zrejme snažil využiť. Novým hlavným veliteľom HG bol menovaný Tisov prívrženec František Galan, ktorý zároveň nariadil, aby sa Hlinkova garda podriadila vedeniu HSEŠ. Akékoľvek zásahy do štátnej správy zo strany HG boli taktiež zakázané.⁴ Nemcami naoktrojované riešenie slovenskej krízy v podobe salzburských jednaní sa nedostavilo hneď, pretože Nemci potrebovali získať čas, aby sa mohli zorientovať, keďže nešlo len o dopad nemeckých zásahov na Slovensku, ale aj o usporiadanie pomerov na Balkáne, ktorý sa

2 Toto vládne nariadenie stanovilo povinné členstvo v HG mužom od 18 do 60 rokov, vykonávať predvojenskú a povojnovú výchovu, sledovať verejný život v štáte, pozorovať, či zákony a nariadenia sa dodržiajú a v tomto zmysle podávať potrebné hlásenia a podnety.

3 Na tento súvis s medzivojnovým stavom, v ktorom sa Tretia ríša na jar 1940 nachádzala ako aj na očividnú zahraničnopolitickú neprítomnosť voči svojmu „ochrannému štátu“ poukázal samotný vyslanec Bernard v telegrame z 20. mája 1940. Pozri KAISER, Johann: Die Politik des Dritten Reiches gegenüber der Slowakei 1939 – 1945. Ein Beitrag zur Erforschung der nationalsozialistischen Satellitenpolitik in Südosteuropa, (Dizertačná práca.) Bochum 1969, s. 315.

4 LIPTÁK, L.: *Príprava...*, s. 347.

práve v tomto období dostával do zahraničnopolitického záujmu Nemeckej ríše. Slovákom odkázali cez berlínskeho vyslanca Černáka, aby nepodnikali žiadne kroky, a Tisovi naznačili, aby nereorganizoval vládu, čím chceli predovšetkým konzervovať daný stav. Svoju nevôľu vyjadrili však najmä tým, že odvolali do Berlína vyslanca Bernarda, ktorý sa už do Bratislavy ako vyslanec nikdy nevrátil.⁵

Korene nemeckej reakcie na Tisove kroky však treba hľadať nielen v reorganizácii vlády samotnej. V skutočnosti sa nesúhlas Berlína vzťahoval na celú zahraničnopolitickú agendu Slovenskej republiky pod vedením ministra Ďurčanského, ktorého Nemci pre jeho neustále pokusy o väčšiu vyváženosť zahraničnopolitického kurzu a neutrálnosť v otázkach nemeckej expanzívnej politiky, začali považovať za ich nepriateľa. Vyčítali mu, že udržuje vzťahy s bývalými francúzskymi diplomatmi a vychádza sovietom priveľmi v ústrety. Zúrivé reakcie v Berlíne vyvolala diplomatická nóta zaslaná slovenským vyslancom v Ríme Zvrškovcom 29. marca 1940 talianskemu ministerstvu zahraničných vecí, v ktorej vyhlásil, že Slovensko je neutrálny štát, a žiadal, aby o tom bola informovaná anglická vláda a aby Veľká Británia uznala slovenskú neutralitu so všetkými jej dôsledkami. (Taliani odovzdali nótu nemeckému vyslancovi a ubezpečili ho, že nič v tomto smere nepodniknú.)⁶ Ďurčanský podľa správ sovietskeho vyslanca Puškina Molotovovi dúfal, že Nemecko svojou zaujatosťou na západnom fronte ponechá Slovensku väčší priestor na vlastnú zahraničnú politiku. Doslova sa pred Puškinom zmienil, že sa obáva dohody medzi Nemeckom a Anglickom, pretože v tom prípade by bolo Československo znovuobnovené. Ďurčanský však nepočítal s rýchlym postupom Nemecka vo Francúzsku⁷, čo znamenalo že Nemecko sa opätovne bude koncentrovať na vyriešenie situácie v strednej a hlavne juhovýchodnej Európe. Prvým bodom salzburských rokovaní teda bola otázka odstránenia Ďurčanského z postu ministra zahraničných vecí, s čím musel Tiso ešte pred stretnutím so samotným Hitlerom súhlasiť. Na Ďurčanského miesto bol menovaný Tuka, Mach sa stal na ultimatívne želanie Ribbentropa ministrom vnútra, ďalej musela slovenská delegácia súhlasiť s prijatím ďalších nemeckých beráterov, ktorých malo na Slovensko prísť okolo 200⁸.

5 Podrobne k nemeckému zásahu pozri KAISER, J.: *Die Politik...*, s. 322-335.

6 LIPTÁK, E.: *Priprava...*, s. 359.

7 Archív Ministerstva inostrannych del (MID), Moskva, f. 06 (Molotovov fond). Správy vyslanca pre NKID, r. 1940.

8 Text rozhovoru Hitlera s Tisom pozri: Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II. Bratislava 1998, dokument č. 230.

Exkurz: Prípád Zvrškovec

Iniciatíva slovenského vyslanca pri Quirináli Jozefa Zvrškovca k nadviazaniu stykov s vládou Veľkej Británie na jar 1940, ktorá prebiehala s vedomím ministra Ďurčanského, sa zdá byť povestnou poslednou kvapkou, kedy sa Nemci definitívne rozhodli o zmenu na poste šéfa slovenskej diplomacie. Z tohto dôvodu stojí táto epizóda, ktorá dodnes nebola dostatočne objasnená, za podrobnejšiu analýzu. Z dôvodov určitej skepsy voči výsledku vojny sa Ďurčanský po vstupe Francúzska a Veľkej Británie do vojny už v tejto skoršej fáze vojnového konfliktu, v ktorom nevidel pre Nemecko veľké šance na výhru⁹, snažil o nadviazanie kontaktov smerom na znepriatelené západné veľmoci. V jeho konaní mu poslúžili aj hospodárske argumenty. Podľa nemeckého vyslanca Bernarda si guvernér Národnej banky Imrich Karvaš nenechal ujsť žiadnu príležitosť, aby „*poukázal na potrebu oslobodenia Slovenska z úzkych hospodárskych väzieb s Ríšou a Protektorátom s cieľom vybudovania hospodársky samostatného Slovenska*“.¹⁰ Dopyt slovenského textilného priemyslu po brazílskej bavľne mohol byť uspokojený len po dohode s britskou vládou, ktorá držala nad Atlantickým oceánom blokádu. Za cieľom nadviazania prvých kontaktov, ktoré by neskôr prehĺbili hospodárske jednania o otázke dovozu surovín, poslal Zvrškovec 11. januára 1940 britskému veľvyslancovi v Londýne aide-mémoire. Poukázaním na nezávislosť Slovenska sa dopytoval, prečo britský konzul opustil začiatkom septembra 1939 Bratislavu, a či by sa nedalo uvažovať o jeho návrate.¹¹ Aby rozptýlil pochybnosti britského obchodného zástupcu Nothworthyho zdôraznil Zvrškovec, že Slovensko sa nenachádza vo vojnovom konflikte so Spojencami a fakticky sleduje neutralistickú líniu.¹²

Ríšske ministerstvo zahraničných vecí, ktoré bolo upovedomené o snáhach Slovákov, síce súhlasilo s obnovením dodávok bavľny, avšak nesúhlasilo s vyslaním slovenského vyjednávača do Londýna ako aj so znovuo tvorením britského konzulátu v Bratislave.¹³ Prísne zakázané bolo akékoľvek politické ovplyvňovanie zo strany Veľkej Británie.¹⁴ Toto striktné odmietavé

9 VNUK, František: Slovenská otázka na západe 1939 – 1940. Ohio 1974.

10 PA AA Berlin (Politický archív zahraničného úradu), Handakten Keppler, 1/5 Slowakei, správa Bernarda z 19. 4. 1940, 341596-98.

11 PA AA Berlin, Gesandtschaft Pressburg, správa č. 154 Bernarda z 19. 4. 1940, K. 11874/169.

12 KAISER, J.: *Die Politik...*, s. 281.

13 PA AA Berlin, Büro des Staatssekretärs, Telegram Moratha, 20. 2. 1940, R 29737, 248344-45.

14 PA AA Berlin, Büro des Staatssekretärs, Woermann v rozhovore s Černákom, 19. 2. 1940, R 29 737, 248341.

stanovisko priviedlo Ďurčanského na nerozvážnu myšlienku, kontaktovať sa prostredníctvom talianskej diplomacie cez Grand Kanal. Zvrškovec teda poslal talianskemu ministrovi zahraničia Cianovi povestnú diplomatickú nótu, datovanú 29. marcom s nasledujúcim obsahom: „...*la Slovaquie se considère neutre dans le conflict actuel*“ (Slovensko sa v tomto konflikte považuje za neutrálne). Zároveň poprosil taliansku vládu, aby nechala britské veľvyslanectvo vedieť: „*afin que la neutralité de la Slovaquie soit reconnue avec toutes les conséquences qui s'ensuivent*“¹⁵ (aby neutralita Slovenska mohla byť uznaná so všetkými z toho vyplývajúcimi dôsledkami).

Na okraj tejto v konečnom dôsledku pre aktérov samotných osudovej záležitosti okolo Zvrškovcovej demarše, ktorá bola samozrejme ihneď, len čo sa dostala do rúk promaďarského Ciana, poslaná do Berlína, treba poznamenať, že oveľa menej zavážil samotný obsah nóty s narážkami na neutralitu, ako fakt, že táto iniciatíva sa odohrala takpovediac za chrbtom Nemcov, hoci Ďurčanský sa právom obrátil na Talianskeho spojencu, ktorý mal hájiť slovenské záujmy v Londýne a v Paríži. Myšlienka obrátiť sa na Talianov a poprosiť ich o „pomoc“ zrejme vychádzala z prehnanej protalianskej atmosféry, ktorá vtedy vládla v Bratislave, sa v Berlíne považovala za protinemecký incident. V konečnom dôsledku oboch aktérov to stálo miesto; Zvrškovec musel opustiť svoj vyslanecký post (na jeho miesto bol menovaný proneckecký Galvánek) a Ďurčanský sa musel vzdať všetkých svojich politických aktivít, po tom, čo definitívne stratil u Nemcov dôveru. Hoci cena, ktorá musela byť zaplatená za pokusy o získanie britskej náklonnosti, bola privysoká, svedčí však o tom, že jednak sa časť politickej elity nechcela len tak zmieriť s nemeckým vazalstvom, jednak svedčí o malom manévrovacom priestore slovenskej diplomacie už pred Salzburgom.

Zvrškovcove aktivity, ktoré by možno inak zostali bez povšimnutia, začali po tomto incidente z Berlína ostro sledovať. Kompromitujúce odhalenia, ako napríklad stretnutie s bývalým česko-slovenským obchodným zástupcom v Madride Formánkom boli uverejnené v promaďarsky orientovanom denníku La Tribuna, odkiaľ boli tieto nepotvrdené správy prevzaté budapeštianskym Pester Lloydom.¹⁶ Správa bola síce dementovaná Slovenskou tlačou-

15 Cit. podľa telegramu Mackensena (Rím) z 10. 4. 1940, Nr. 668, PA AA Berlin, Büro des Staatssekretärs R 29 737, 248360. Autorke nie je známe, či existuje originál tejto pozoruhodnej nóty. Nóta vyvolala v Berlíne veľkú nevôľu; svedčí o tom aj jej štrnásťnásobné rozmnoženie a rozposlanie na všetky dôležité oddelenia v rámci zahraničného úradu.

16 Begegnung des slowakischen Gesandten für Rom und Madrid mit dem Beneš-Minister Formánek. In: Pester Lloyd, 24. 4. 1940.

vou kanceláriou¹⁷, Zvrškovec ju ale napokon neskôr sám potvrdil. Takisto sa mu vyčítalo, že sa stretával s francúzskym veľvyslancom Françoisom Poncetom¹⁸. Treba poznamenať, že nemeckú stranu o Zvrškovecových aktivitách informoval legačný radca Demuth, ktorý – ako slovenský Nemec – sa cítil podľa vlastných výrokov byť viazaný Berlínu a nie Bratislave.¹⁹ (Demuth bol na slovenské vyslanectvo pri Quirináli vyslaný 27. 12. 1939. Pred jeho odchodom ho splnomocnený minister Polyak upozornil, že jeho hlavnou úlohou je dozeráť na aktivity Zvrškovca, ktorý je vraj veľmi anglofilný.)²⁰

Zvrškovec sa po návrate do Bratislavy stretol na nemeckom vyslanectve s Ringelmanom a vyjasnil mu svoje počínanie ako aj okolnosti stretnutí, ktoré sa mu vyčítali. Skutočne sa stretol s Formánkom dvakrát počas návštevy Madridu – raz vo foyeri hotela, v ktorom býval a raz v reštaurácii – išlo však o rozhovory ohľadom likvidácie česko-slovenského zastupiteľského úradu. O politike sa vraj nerozprávali. Podobne sa snažil v rozhovore s Poncetom vyjasniť otázku repatriácie 30 000 Slovákov, ktorí žili vo Francúzsku.²¹ Zvrškovec bol napokon 11. júna odvolaný, hoci sa nedá predpokladať, že by sa tak udialo na priamy nemecký nátlak. Skôr šlo o vylepšenie vlastnej poškodenej povesti ministra Ďurčanského, ako to uvádza Ringelmann: „*Očividne treba po známych udalostiach v Madride naše predstavy spojené s vytesnením Zvrškovca považovať za jednu z 'láskavostí' voči nám, ktoré sú v tejto dobe charakteristické pre pána Ďurčanského*“²²

Vyjasnenie prípadu prinášajú aj memoáre slovenského diplomata Jozefa Mikuša, ktorý do 11. apríla zastával funkciu tajomníka na rímskom vyslanectve, predtým než bol menovaný za vyslanca v Madride. Vo funkcii, ktorú zastával, bol veľmi dobre informovaný s obsahom obidvoch memoránd – podľa jeho slov bol jedným zo spoluautorov – a jeho svedectvo nám ponúka trochu iný pohľad na kauzu ako v nemeckom duchu koncipované správy nemeckých diplomatov. Vo svojich pamätiach spomína rozhovor s Galváňkom z decembra 1940 v Ríme (Galvánek bol známy svojim germanofilstvom, v 1944 prevzal po Černákovi vyslanectvo v Berlíne), ktorého sa zúčastnil aj

17 STK-Dementi. In: Der Grenzbote, 27. 4. 1940.

18 PA AA Berlin, Gesandtschaft Pressburg, správa Bernarda č. 154 z 19. 4. 1940, K. 11874/169.

19 Tamtiež.

20 SNA, f. Alexandrijský archív, C 969: SD-Leitstelle Wien (viedenská oblastná ústredňa SD), správa Goldbacha RSHA, Bratislava 10. 1. 1940.

21 PA AA Berlin, Gesandtschaft Pressburg, správa Ringelmana z 4. júna 1940, K. 11874/169.

22 PA AA Berlin, Gesandtschaft Pressburg, správa Ringelmana z 11. júna 1940, K. 11874/169.

Demuth. Galvánek chcel ponajprv zistiť Mikušov postoj k spojencom, ktorý tvrdil, že po kapitulácii Francúzska Spojené štáty svojou masívnou podporou Veľkej Británie zakročili fakticky vo vojne.²³ Galvánek sa ho teda spýtal, či psychologicky prešiel na stranu Spojencov, na čo mu Mikuš odpovedal, že stojí na slovenskej strane, pretože nie je dobré deliť sa na tých, čo stoja na strane Nemecka a na tých, čo sú proti, ale treba pracovať pre udržanie Slovenska. Galvánek sa ho teda priamo opýtal, či Zvrškovcove nóty spolukoncipoval a či v nich nevidel rozpor s Ochrannou zmluvou. V skutočnosti Mikuš jednal na príkaz Zvrškovca a ten zasa na príkaz Ďurčanského, takže ako podriadený tajomník ani nemal inú možnosť. Snaha o hospodárske styky s Brazíliou, ktorá bola neutrálna, nemohla byť v rozpore so slovensko-nemeckou zmluvou.²⁴ Mikuš, hoci zohrával pri celom incidente dôležitú úlohu, sa v nemeckých dokumentoch nespomína. Podľa vlastných spomienok vnímal Salzburg ako priamy dôsledok pokusov o britské zblíženie, ktoré sa zradou niektorého spolupracovníka, hoci sám nevedel o koho sa mohlo jednať, dostali na verejnosť.²⁵

Novým ríšskym vyslancom v Bratislave sa po Salzburgu stáva SA-Obergruppenführer Manfred Freiherr von Killinger. Na rozdiel od svojho predchodcu, kariérneho diplomata Hansa Bernarda, stelesňoval tento diplomaticky len málo vzdelaný bývalý námorný dôstojník – neskôr bol odsúdený za politické vraždy – typ človeka vykorenej povojnovej frontovej generácie; skutočný „Landsknecht“ – ako ho Goebbels označil vo svojom denníku.²⁶ Oveľa viac ako diplomatickému jemnocitu sa oddával kamarátstvam v SA a radikálnym politickým myšliením sa hodil do konceptu nacistickej, revolučne ponímanej zahraničnej politiky, ktorá narážala na odpor u vyššieho nemeckého úradníctva.²⁷

O Sidora sa bezprostredne po Salzburgu začínajú zaujímať vysoké nemecké kruhy na Wilhelmstrasse. 29. júla zastihol nového nemeckého vyslanca dalekopis poslaný úradom ríšskeho ministra zahraničia šifrovacej úradovní v Bratislave. V dokumente podpísanom samotným Ribbetroptom stálo me-

23 MIKUŠ, Jozef A.: Pamäti slovenského diplomata. 2. vyd. Martin 1998, s. 64.

24 MIKUŠ, J.: *Pamäti...*, s. 65.

25 MIKUŠ, J.: *Pamäti...*, s. 65.

26 Zápis Goebbelsa v denníku z 14. 12. 1928. KLEE, Ernst: Das Personenlexikon zum Dritten Reich. Wer war was vor und nach 1945. Frankfurt am Main 2005, s. 308 a n..

27 KAISER, J.: *Die Politik...*, s. 356.

dzi iným: „*Dalej prosím požiadať slovenskú vládu, aby okamžite odvolala Sidora z vyslaneckého postu, pretože je politicky nedôveryhodný.*“²⁸ Killinger sa teda začal zaoberať prípadom Sidora, keďže, ako sám uvádza, dovtedy sa zaoberal len Ďurčanským.²⁹ Dá sa teda predpokladať, že predostretá žiadosť Ribbentropa o odvolanie Sidora prišla nečakane a prekvapila samotného von Killingera, ktorý ju začal vnímať ako svoju novú pracovnú úlohu. Od viedenskej filiálky Sicherheitsdienstu si nechal vypracovať podrobný materiál o Sidorovi. Niekoľkokrát sa stretol s Tukom, aby s ním záležitosť prediskutoval. Tuka mu povedal, že on osobne nevidí problémy ohľadom Sidorovho odvolania, keďže sú s prezidentom Tisom na nože. Táto nevraživosť vyplýva z boja o Hlinkovo nástupníctvo. Uviedol však, že návrat obľúbeného politika by mohla zväčšiť počet „podrývačov“³⁰, ktorých je v radoch Hlinkovej gardy ako aj HSLS dostatok. Navrhoval preto, aby Sidora ešte určitý čas v Ríme ponechali, kým nová vláda nesedí pevne v kresle.³¹ Tento postup tlmočil Killinger do Berlína, odkiaľ sa mu čoskoro dostalo odpovedi. Martin Luther, vedúci zahraničného oddelenia pre Nemecko, kam Slovensko ako dôsledok salzburského diktátu spadalo, súhlasil s navrhovaným postupom, napriek tomu mienil, aby sa Sidorovo odvolanie predsa len mohlo uskutočniť čo najskôr.³²

Sidorove kontakty na Kazimierza von Papée, vyslanca poľskej exilovej vlády, jeho presadzovanie katolícko-slovanskej stredoeurópskej federácie ako protipól nemeckej a sovietskej hegemonii, vernosť Vatikánu ako aj jeho politický katolicizmus boli pre Nemcov trňom v oku. Ribbentrop sa nechal cez generálneho konzula pri Quirináli Walthera Wüsterera o aktivitách Sidora, ktorý „*svojím postojom nepríjemne vyniká*“, podrobne informovať. Wüsterer navrhoval „*čo najskôr ho odvolať*“ a prikláňal sa tým názoru Galvánka. Dokonca navrhol možného nástupcu v osobe vyslaneckého radcu Dr. Kaššoviča, ktorý je síce príliš katolícky a v zásuvke svojho pracovného stola vraj skrýva breviár. Napriek tomu ho označuje za prijateľného, pretože je „*absolútne nepolitický a neškodný, čím v sebe spája všetky potrebné vlastnosti dobrého diplomata*“.³³

28 PA AA, f. Büro des Staatssekretärs, Ďalekopis, 29. júl 1940, R 29737.

29 PA AA, F. Handakten Luther, správa nemeckého vyslanca, 5. august 1940, R 27659.

30 V nemeckom origináli je použitý výraz „Maulwürfe“, čo v doslovnom preklade znamená krtkovia.

31 Tamtiež.

32 PA AA, f. Handakten Luther, Konzept, R.1b.Ma., 12. August 1940, R 27659.

33 PA AA, f. Gesandtschaft Pressburg, Dopis Wüsterera Killingerovi, 12. október 1940, K. 11874/169.

Nemci spočiatku o kvalifikovanosti Sidora na post vatikánskeho vyslanca nemali pozitívnu mienku a ani mať nemohli. Keď zohľadníme fakt, že Sidor po príchode do večného mesta ovládal nanajvýš pár slovanských jazykov, teda nehovoril ani taliansky, ani žiadnym iným z diplomatických jazykov, muselo ich hodnotenie slovenského diplomata hraničiť priam s pohŕdaním.³⁴ Sidor bol takmer pri všetkých dôležitých návštevách odkázaný na svojho tlmočníka, bývalého tajomníka spišského biskupa Jána Vojtaššáka, Jozefa Kapalu. Svojej úlohy sa však aj za pomoci a veľmi účinnej podpore niekoľkých významných slovenských aj poľských osobností, medzi ktorými osobitne treba spomenúť rektora pápežského kolégia Russicum, P. Vendelína Javorku, napokon zhostil veľmi dobre a jeho diplomatická misia bola v rámci daných možností nanajvýš úspešná, čo sa muselo odraziť aj v nemeckom postoji.

Napriek pomerne dobrým znalostiam nemeckých dokumentov vystáva zodpovedať otázku, prečo sa Sidorovi podarilo počas celého obdobia vojny (ako aj po nej) zotrvať na poste vyslanca, keď s úplnou presnosťou môžeme tvrdiť, že na berlínskej Wilhelmstrasse ho považovali za neprijateľnú osobu. Možno ale práve pre to, čím musel byť jeho návrat na domácu scénu na jeseň 1940 vnímaný ako isté nebezpečenstvo. Oveľa nebezpečnejšie ako jeho diplomatická služba, ktorá mu umožňovala relatívnu slobodu, nadväzovanie kontaktov na západnú diplomaciu, ktorá jeho kroky oceňovala, čím predstavoval pre Nemcov určitý nepredvídateľný faktor v Strednej Európe, by bolo jeho účinkovanie doma na Slovensku, kde Nemci chceli mať predovšetkým dostatok svojich prívržencov, aby mohli ľahšie presadzovať svoju politickú líniu. Z poslednej správy vyslanca Killingera, ktorá sa zaoberala prípadom Sidora to jasne vyplýva; Sidorov návrat by znamenal „*posilnenie politického katolicizmu (Tiso a jeho prívrženci)*“ v boji proti „*prívržencom národného socializmu (Tuka, Mach, Murgaš)*“ v zнову obnovenom konflikte medzi týmito dvoma tábormi, ktorý sa na jeseň 1940 začal risovať. „*Nepovažoval by som to*“ – Killinger osobne v správe z 18. októbra – „*ani teraz za oportúnne požadovať odvolanie Sidora. Som toho názoru, že by sa tým boj medzi národným socializmom a katolicizmom priostril a považoval by som to za chybu, keby sa katolícky tábor pribudnutím muža ako Sidor ešte zväčšil.*“³⁵ Von Killinger sa však ako podriadený ministerstvu zahraničia predsa len dotazo-

34 Nemecký veľvyslanec pri Sv. Stolicy Diego von Bergen doslovne píše v správe pre Ríšske ministerstvo zahraničných vecí po tom, čo Sidor uňho 7. júla 1939 absolvoval audienciu, že „*Sidor ovláda len slovanské jazyky a rozumie len pár nemeckých slov*“. PA AA, Pol 3, f. Heiliger Stuhl, K. 3119, 8. 7. 1939.

35 PA AA, f. Gesandtschaft Pressburg, Von Killinger Lutherovi, 18. október 1940, K. 11874/169.

val, aby mu dali na vedomie názor samotného Ribbentropa a on by sa podľa toho zariadil. Bol teda ochotný zabezpečiť Sidorovo odvolanie, ak by sa Berlín prikláňal k tomuto názoru, čím podčiarkol dôležitosť celej kauzy, keďže o Sidorovom osude mal rozhodovať samotný Ribbentrop.

Zaujímavá je aj charakteristika Sidora, ktorá trochu cynicky podfarbená vyznieva z Killingerovej správy: „*Sidor je zástancom čiernych*³⁶ *a presadzuje úplne hlúpu myšlienku, totiž panslavizmus na katolíckom základe. On a jeho prívrženci veria, že Slovania budú opäť katolíkmi, čím by sa premohol bolševizmus. Môžem len dodať: úbohý šialenec. Už som Vás informoval, ako aj pána ríšskeho ministra, že sme sa rozhodli Sidora ponechať v Ríme, aby tu nemohol pri štarte novej vlády Tuka – Mach narobiť škodu.*“³⁷

Ribbentrop zrejme odvolanie Sidora ďalej nepresadzoval. V nemeckých dokumentoch v každom prípade po 18. októbri nenachádzame jeho reakciu. Sidor však naďalej zostáva v strede nemeckej pozornosti, o čom svedčia aj pravidelné správy z tlače k jeho osobe zasielané do Berlína. Tak napríklad bol do Berlína zaslaný článok v *Slovákovi*, napísaný v dobrosrdečnom a prajnom duchu 18. júla 1941 pri príležitosti Sidorových štyridsiatych narodenín. Obsah tohto v podstate neškodného článku bol však dostatočným dôkazom na to, aby sa o ňom pracovník nemeckého vyslanectva a beráter na Úrade propagandy Endrös zmienil a kritizoval, že sa Sidor vyzdvihoval ako dobrý bojovník za „*našu* (čiže slovenskú – B. K.-B.) *vec*“.³⁸

Bolo len samotné nebezpečenstvo z posilnenia katolíckeho tábora rozhodujúcim faktorom, ktorý Sidorovi umožnil nerušene pokračovať v diplomatickej misii? Nepochybne bolo aj Sidorovým želaním zotrvať vo Vatikáne. Keď začiatkom novembra 1942 navštívil Sidora v Ríme šéfredaktor orgánu nemeckej národnej skupiny na Slovensku Grenzboten, Fritz Fiala – tajný superagent Hitlerovho de facto zástupcu Martina Bormanna – aby v zmysle modifikovaného zahraničnopolitického kurzu Tretej ríše voči svojmu „Schutzstaatu“ prezentovaného umierneným vyslancom Ludinom pozýval Sidora

36 K objasneniu pojmu „čierni“ možno zacitovať Sidora samotného, ktorý v liste Jozefovi Vicenovi z 9. novembra 1948 píše, že „*aj vyslanec SR pri Quirináli Dr. Bohdan Galvánek tak iste hovoril o nás ako o čiernom vyslanectve a svojmu úradníctvu priamo zakázal stýkať sa s tými čiernymi*“: Sidor takéto označenia, difamujúce katolicizmus považuje za „*typický nacizmus*“. Pozri LETZ, Róbert: Korešpondencia Jozefa Vicena s Karolom Sidorom (1947 – 1949) In: Historický zborník 17, 2007, č. 1, s. 147 a n.

37 Tamtiež.

38 Endrös Aussenamtu, 21. júl 1941, PA AA, f. Gesandtschaft Pressburg K. 11875/170.

späť na Slovensko, tak tento odmietol. Takisto počas stretnutia so samotným Ludinom koncom novembra 1942 v Bratislave Sidor opätovne potvrdil svoje odmietavé stanovisko k otázke jeho návratu na vnútropolitickú scénu podľa nemeckého návrhu, ktorý nepochybne pochádzal z najvyšších kruhov v Berlíne.³⁹

V širšej perspektíve sú pokusy ríšskeho ministerstva zahraničných vecí na čele s Ribbentropom súčasťou vývoja po Salzburgu, keď Sidorova osoba je jednoznačne spájaná s „*protinemeckými elementmi*“, ktoré mali byť zo všetkých významnejších postov odstránené. V Sidorovom prípade sa však očividne urobila výnimka. Jeho kauza pripomína takisto prípad Zvrškovca, ktorého postihol menej šťastný osud, keďže sa svojho vyslaneckého postu pri Quirináli musel napokon vzdať.

39 ĎURICA, Milan S.: Karol Sidor - slovenský politik a diplomat. In: Kultúra VII, 2004, č. 11, s. 4-5.